

U prvoj rečenici ove knjige definiran je njezin istraživački cilj: "da predstavi i objasni vjekovima stvaranu i održavanu historijsku usmenu tradiciju srpskog, hrvatskog i muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini".

Djelo Vlajka Palavestre (1927.-1993.) sinteza je znanja i terenskog iskustva stečenih u decenijama rada u Etnografskom odjeljenju Zemaljskog muzeja u Sarajevu. Ono je kapitalno važno za kulturnu povijest Bosne i Hercegovine u prvome redu, a za buduće istraživače obrazac skrupulozne izvedbe iznimno složenog posla. Izgrađen metodološki postupak, pouzdani kriteriji, velik raspon građe, obuhvatna tumačenja i literatura pružaju potpun uvid u razne aspekte i determinante predaja (predanja): etnološke, historijske, antropološke, etiološke, jezične, toponomastičke. Iza toga stoji poznavanje usmene proze i fenomena usmenosti uopće, od konkretnih uvjetovanosti vjekovne "narodne povjesnice" do unutarnjeg ustrojstva tekstova i tipova naracije.

Odmah treba spomenuti dvije činjenice: najprije, uvodna studija je objavljena već prije u ediciji *Prilozi za istoriju književnosti Bosne i Hercegovine (Historijska usmena predanja*, Sarajevo 1991; naklada je nestala u ratu); drugo, potpuno izdanje (studija, građa i komentari) objavljeno je najprije ćirilicom u Beogradu 2003.

Priredivač latiničkog izdanja Dragan Stojković poštuovao je logičan redosljed i uobičajen postupak Vlajka Palavestre pa je komentare pripojio tekstovima (u prethodnom izdanju komentari su odvojen, treći dio knjige). Unio je, također, originalne fotografije i druge ilustracije.

Uvodna studija (str. 9-119), Zbornik predanja i komentari (123-508) te Prilozi (511-576) građe koherentnu cjelinu. Ovdje treba podvući najvažnije. Prvo, zbirka predaja prva je i dosad jedina koja obuhvaća cijelu Bosnu i Hercegovinu i sve društvene sredine; drugo, ukupan broj od 326 (numeriranih) izvornih tekstova tek je prvi i nepotpun podatak jer se točan broj može izvesti samo na osnovi komentara podno svakog zapisa. Primjena načela klasifikacije po međunarodnim standardima nije omela Vlajka Palavestru da napravi dodatnu podjelu na temelju distinktivnih nijansi opsežne zavičajne građe kojom je raspolagao. S druge strane, upute na međunarodne indekse motiva i tipova uvode u komparativni kontekst.

Naslovi deset odjeljaka *Zbornika predanja* precizno određuju širinu tematskog horizonta i starinu dosega: Doba divova; Vladari i junaci; Tvrđave, naselja i građevine; Osvajanja, ratni pohodi i opsade; Islamizacija i privilegije; Kmetovi i gospodari; Nasilja, zulumčari i moćnici; Otpori vlastima; Katastrofe; Historijsko-religijska predanja.

Izvanredno koncipirani komentari pružaju ne samo sve relevantne podatke nego i varijante iz arhivskih i objavljenih izvora. Pažljivo razloženi sastojci naslojene građe jasno razgraničavaju povijesno vjerodostojne jezgre od arhaičnih toposa i folklorne fantastike. Očevidan postaje proces promjena autentičnog događaja (biografije ili nekog drugog faktografskog "predteksta") kad on uđe u polje snažnog djelovanja zakona i dinamike tradicije (reprodukcija mitske sheme heroja, "kolektivnog junaka"; pojava ciklizacije oko jednog imena, zbivanja, toponima). Vlajko Palavestra je uvijek polazio od konkretnoga kazivanja prema njegovim modifikacijama i radijusu rasprostiranja. Uputio je i na historiografske izvore na koje usmena proza djeluje povratno, i na pisce koji su ove oblike uključili u svoj književni rukopis i poetiku. Takva postavka uvodi u čitanje predaja (predanja) iz više perspektiva.

Putujući s kraja na kraj Bosne i Hercegovine, Palavestra je neposredno pratio žive izvedbe, opisao izvorni kontekst (ambijent, mjesto i vrijeme, kazivači) i vjerno zabilježio lokalne jezične idiome. Od ukupnog broja zapisa, 124 su njegov rukopis ili snimka, broj koji je daleko premašen u komentarima (varijante i natuknice). Tragom vrijednosti materijalne kulture

Vlajko Palavestra, Historijska usmena predanja iz Bosne i Hercegovine, Studija, Zbornik i komentari, Buybook, Sarajevo; Most Art, Zemun 2004., 585 str.

obilazio je spomenike, građevine, zadužbine i mjesta uz koja se vezuju narodna vjerovanja, priče o neobičnim pojavama i ljudskim sudbinama.

Poštovatelj činjenica, Vlajko Palavestra je prikazao osobitosti i dodire oblikâ narodnoga pamćenja dramatične historijske prošlosti Bosne i Hercegovine. Njegovo je djelo jedinstvena, složena i živa slika istovremenog usmenoga književnog trajanja trijade kulturnih modela, po prirodi fleksibilnih i otvorenih, položenih na nezaobilazan oslonac, zajedničku tradiciju.

Hatidža DIZDAREVIĆ

Edmund Schneeweis, Vjerovanja i običaji Srba i Hrvata, stručna redakcija i predgovor Ivan Lozica, prev. s njemačkog Dubravka Hrastovec, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb 2005., 272 str.

U svojim je predavanjima etnolog Milovan Gavazzi često citirao Schneeweisa, no nije potaknuo prevođenje njegova kapitalnog rada. Poliglota Gavazziju strana je literatura bila dostupna, a od studenata se očekivalo poznavanje jezika.

Šira kulturna javnost bila je dakako prikraćena, no hrvatska etnologija sve do sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća nije težila iskoraku iz svojeg stručnog okvira. Knjiga o običajima Srba i Hrvata,

glavno je djelo Edmunda Schneeweisa, svestranog intelektualca, čiji se životni put danas čini neobičnim: njemačkog porijekla, rođen i odrastao u Moravskoj, studirao u Pragu, ključni filološki i etnološki interes usmjerio na Južne Slavene, predavao u Beogradu, Pragu, Rostocku i Berlinu, gdje je i umro.

Putovao je i istraživao u Poljskoj, Ukrajini, Srbiji, Bugarskoj, Bosni, Hrvatskoj. Empirijskim radom stekao je sigurnost u komparativnoj metodi koju je primjenjivao čitavog života, pa tako i u prvom (1935.) i drugom (1961.) izdanju djela koje je pred nama. U tom vremenskom rasponu autor je ispravio površnosti i neke nedostatke na koje ga je upozorio mlađi etnolog Milovan Gavazzi davne 1935. U osnovnu ideju knjige nije dirao.

Premda nikad nije predavao na Bečkom sveučilištu, Schneeweisov rad korespondira s paleoslavenskim istraživanjima bečkih slavista Miklošića, Jagića i Rešetara. (Tu crtu istraživanja neće zapustiti ni suvremeni istraživači Hamm, Katičić i Belaj).

Originalni naslov Sneeweisove knjige glasi: *Serbokroatische Volkskunde. Volksglaube und Volksbrauch*. Stručni redaktor teksta Ivan Lozica objašnjava u predgovoru zašto je sugerirao odstupanje od autorova naslova. Kontekst naziva *srpskohrvatski* i izvedenicu – konstrukt *Srbohrvati*, naslonjenog na revolucionarne ideje 19. stoljeća, današnjem bi čitatelju valjalo naširoko objašnjavati. No ipak valja upamtiti činjenicu da predstavljajući Južne Slavene, Schneewis ne misli na Slovence Makedonce i Bugare, čiji jezični izričaj jest srodan ali ne i sasvim blizak "Srbohrvatima".

Volksglaube (koji redaktor sasvim opravdano skraćuje na *vjerovanja*) čine manji dio teksta knjige, ali su implicite u opisima običaja. Mnoštvo podataka možda i nije stavljeno u čvrst vremenski okvir, ali prikupljene fotografije ne mogu biti jako stare i dodatno ovjeravaju opis. Autor ponavlja kako su poganski običaji našli utočište u kršćanstvu te kako je pravoslavna vjera bila tolerantnija prema tim prežicima. Podsjetit ću da su europski etnolozi na prijelazu stoljeća crpili inspiraciju u zamišljenom i neodređenom povijesnom vremenu i tu Schneeweis nije bio iznimka.

Iz Lozičina predgovora (koji bi valjalo objaviti i kao poseban esej) ću izdvojiti misao o Schneeweisu u naše dane: "Iz našeg rakursa važniji je autorov put od ostvarena cilja, jer nas manje zanima podrijetlo i konstruirano izvorno značenje, a više nas zanimaju promjene i utjecaji, zanima nas folklor i način života ljudi na raznim prostorima u raznim vremenima. Izvorno je značenje pojava uvijek apstrakcija, a u ovom slučaju to je zapravo projekcija jugoslavenskoga političkog mita o tobože jedinstvenu srpskohrvatskom narodu/naciji u nekoj